

УДК 37.034

Віктор Короленко

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ЩОДО РІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства існує необхідність змін у моральному вихованні учнівської молоді; а також необхідним є пошук нових шляхів поліпшення морального формування підростаючого покоління.

Питання морального виховання молоді досліджувалося у працях таких учених, як О. Богданова, М. Боришевський, А. Калініченко, В. Кравець, Д. Лешли, А. Макаренко, В. Малахов, К. Ушинский та ін.

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей виховного впливу на дітей за допомогою взаємодії сім'ї і школи. Завданням даної статті є висвітлення важливості та необхідності використання спільної взаємодії сім'ї і школи для підвищення ефективності педагогічного виховного впливу на дітей шкільного віку.

Проведений нами аналіз наукової літератури дає змогу стверджувати, що від сформованості у підростаючого покоління стійких моральних якостей залежить становлення особистості, її моральних норм, принципів, поведінки в суспільстві та ставлення до оточуючих. Та попри інтерес до цієї проблеми деякі аспекти виховного впливу моралі на особистість розглядалися не достатньо, тому існує необхідність детального вивчення даної проблеми.

Результат педагогічного впливу на дітей шкільного віку неоднозначний і невизначений. В однакових педагогічних умовах, з врахуванням індивідуальних відмінностей вихованців, їх соціального досвіду, відношення до вчителів, рівня професійної підготовленості вчителів і їх майстерності, можуть бути досягнуті різні результати. Процес виховної дії на учнів характеризується двостороннім характером від вчителя до учня і навпаки. Управління процесом ґрунтується на інформації, яка поступає від вихованців до учителів і сприяє доцільній виховній дії [2, с. 244–245].

Проведене нами дослідження дає змогу стверджувати, що ефективність процесу морального формування дітей шкільного віку залежить від багатьох складових (педагогічні умови, завдання, чітка мета, педагогічний талант учителя, рівень особистого морального розвитку учня, тощо). Так, О. Богданова і С. Черепкова відзначили, що в процесі морального формування особистості є багато прихованих від людських очей спонук і дій, які вимагають великих внутрішніх зусиль (уміння стримувати власні бажання, «гальмувати себе», аби не заважати іншим людям, приховано подарувати радість близькій людині, рішуча відмова від благ, здобутих не

чесним шляхом, - це все не може бути освоєно на словах, лише практика дасть можливість відчути силу і задоволення від морального вчинку [5].

Отримані нами результати дослідження дають змогу стверджувати, що для підвищення ефективності морального формування дітей шкільного віку доцільно використовувати методичні рекомендації Д. Лешли, яка відзначила необхідність залучення батьків до виховного процесу:

1. Встановлення контактів між сім'ями й учителями (запрошення батьків з дітьми, або без них, відвідати школу до початку занять; відвідини класними керівникам сім'ї вдома; надання батькам письмової інформації про установу).

2. Регулярні контакти і зв'язок між батьками й учителями (регулярний контакт з батьками, коли вони з'являються в учбовому закладі; неформальні бесіди про дітей або заплановані зустрічі з батьками, аби обговорити досягнуті успіхи дітей, незалежно від конкретних проблем; пропозиції регулярно відвідувати лікаря і проводити медичний огляд; дошка оголошень для батьків; дні відвідин для батьків з метою побачити, як займається їх дитина, або ознайомитися з роботою учбової установи).

3. Допомога батьків школі (як організатори або спонсори; розподіл обов'язків з допомоги класу; збір матеріалів для дитячих потреб, тощо).

4. Участь батьків у проведенні класних годин (дозвіл або запрошення приєднатися до проведення позашкільних заходів; надання допомоги в певних випадках, наприклад в проведенні екскурсій).

5. Допомога батьків у процесі морального формування своєї дитини (батьки контролюють відвідини дитиною школи, виконання домашнього завдання; цікавляться її участю в житті колективу класу; її активністю на заняттях, тощо).

6. Участь батьків в активі класу і школи (батьки беруть участь у зборах активів; участь батьківських комітетів в роботі школи).

7. Допомога школи батькам (надання допомоги батькам у вихованні дітей; накопичення інформації і практичних порад; допомога в рішенні проблем стосунків між батьками і дітьми) [4, с. 186–188].

У такому контексті М. Боришевський вважає основою морального формування особистості її ставлення до оточуючих, в залежності від особистих особливостей та самосвідомості: «Моральний вчинок обумовлений вольовою діяльністю особистості по подоланню внутрішнього опору, і відмовою від егоїстичних імпульсивних прагнень» [7, с. 36]. На його думку, моральна спрямованість особистості є початком формування гармонійних стосунків людини зі світом [8]. Характеризуючи прагнення до добра як основну рушійну силу морального формування дітей шкільного віку, В. Малахов визначає її складові: моральні норми, моральні принципи, ціннісні орієнтації, почуття відповідальності, усвідомлення життя. До складових моральної самосвідомості особистості дослідник відносить: честь, людську гідність, сором, покаяння й совість як інтегральний показник [3].

Результати нашого дослідження свідчать, що ефективність морального формування дітей шкільного віку значно залежить від середовища існування (макросередовища, географічного, соціального середовища, домашнього середовища, мікросередовища), як відзначають А. Калініченко [9], В. Кравець [6], А. Макаренко [1], І. Прокоп'єв [10], К. Ушинский [11], людина постійно підпадає під вплив навколишнього середовища.

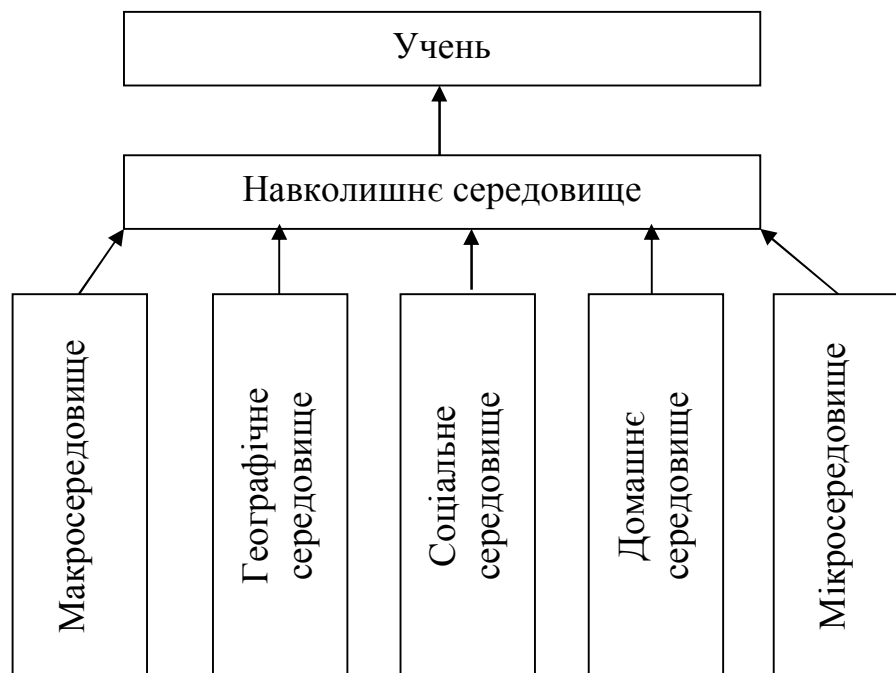

Рис. 1. Схема впливу навколишнього середовища на ефективність морального формування школярів

Макросередовище - це оточуючий нас космічний простір, що постійно впливає на людину (особливе розташування зірок, комет, дія Сонячних магнітних бурь, зміни фаз Місяця, місячні і сонячні затемнення, магнітне і гравітаційне поле Землі).

Середовище географічне - це певний територіальний ландшафт зі своїм кліматом, різноманітністю рослинного і тваринного світу, природними ресурсами, джерелами тепла, цілющих вод, зон геомагнітної і геопатогенної активності і екологічними умовами.

Соціальне середовище характеризується сукупністю суспільних стосунків, що складаються в суспільстві (устрій життя, традиції, соціально-побутові умови, тощо), домінуючі суспільні ідеї і цінності.

Домашнє середовище - оточення близьких людей, матеріальні умови; дружба і кохання в батьківських стосунках, стосунках з рідними і близькими. На нашу думку, особливе значення в моральному формуванні дітей має спілкування з батьками і дорослими, що є важливим джерелом його різностороннього розвитку.

Мікросередовище - особливості квартири і місця для навчання дитини (геометричні форми квартири, висота поверху будинку, дизайн стін, розташування меблів, випромінювання електророзеток, телевізорів, мікрохвильових печей, електробритв, фенів, дії рослин і тварин, окремих людей) [1; 6; 9–11].

Моральне формування - безперервний процес, який починається з народження людини, продовжується все життя і спрямований на опанування людини правилами і нормами поведінки. У різні вікові періоди існують неоднакові можливості для морального формування людини і вона неоднаково реагує на різні використовувані для цього в педагогіці засоби. Отримані людиною знання за різні періоди життя допомагають ефективно проектувати процес її морального формування. Моральне формування дитини шкільного віку є основою формування всебічно розвиненої особистості, суттєво впливає на її розумовий розвиток, трудову підготовку, фізичний розвиток, виховання моральних якостей і особистих інтересів.

У зв'язку з зазначеним вище, ми можемо стверджувати, що важливо, щоб система морального формування особистості взаємодіяла зі всіма компонентами шкільного життя: уроком, перервою, позаурочною діяльністю, пронизувала все життя школярів моральним змістом.

Спираючись на отримані результати нашого дослідження, можемо стверджувати, що основами ефективного морального формування дітей шкільного віку є: скоординована взаємодія сім'ї і школи в процесі виховання школярів; особистий моральний приклад учителя; індивідуальні особливості дитини; взаємини школярів з оточуючими у школі, дома і на вулиці.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розкритті сутності кожного з компонентів, які впливають на ефективність морального виховання дітей шкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданова О. С., Черепкова С. В. Нравственное воспитание старшеклассников : кн. для учителя / О. С. Богданова, С. В. Черепкова – М. : Просвещение, 1988. – 206 с.
2. Боришевський М. Й. Залежність розвитку альтруїзму особистості від спрямованості її самосвідомості / М. Й. Боришевський // Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2000. – Вип. 20. Ч. 1. – С. 45–51.
3. Боришевський М. Й. Ціннісні орієнтації в особистісному становленні сучасної молоді / М. Й. Боришевський // Проблеми загальної та педагогічної психології : Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; За ред. С. Д. Максименка. – К., 2003. – Т. V. Ч 5. – С. 34–42.

4. Калініченко А. І. Педагогічні умови організації самовиховання студентської молоді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». – Тернопільський державний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2002. – 20 с.
5. Кравець В. Історія української школи і педагогіки : Навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів / В. Кравець – Тернопіль, 1994. – 559 с.
6. Лешли Д. Работать с маленькими детьми, поощрять их развитие и решать проблемы / Д. Лешли - М. : Просвещение, 1991. – 223 с.
7. Макаренко А. О воспитании / А. О. Макаренко – М. : Политиздат, 1990. – 415 с.
8. Малахов В. Етика : Курс лекцій (Навч. Посібник) / В. Малахов. – К. : Либідь, 1996. – 304 с.
9. Подласый И. П. Педагогика начальной школы : Учеб. пособие для студ. пед. Колледжей / И. П. Подласый. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 400 с.
10. Прокопьев И. И. Педагогика. Основы общей педагогики. Дидактика / И. И. Прокопьев, Н. В. Михалкович. - Мн. : ТетраСистемс, 2002. – 544 с.
11. Ушинский К. О нравственном элементе в русском воспитании / К. Ушинский // Педагогические сочинения в 6-ти т. Т. 2. – Москва : Педагогика, 1988. - 496 с.